

2.4.1 שירותי סיוע בהשתלבות – הבסיס לזכאות

אדם עם מוגבלות (כהגדרתו בסעיף 2 בספר החוקים הסוציאלי התשיעי)

= אדם בעל ליקוי גופני, נפשי, שכלי או חושי, או אדם הנמצא בסיכון לליקוי מעין זה, אשר באינטראקציה עם מחסומי גישה ומחסומים סביבתיים, עלול למנוע ממנו להשתלב בחברה באופן שווה זכויות.

האחריות למתן שירותי סיוע בהשתלבות לאנשים עם מוגבלויות מתחלקת על גופי שיקום שונים.

שירותי הרווחה לילדים ונוער אחראים על מתן סיוע בהשתלבות לצעירים בעלי מוגבלות נפשית או לצעירים הנמצאים בסיכון למוגבלות כזו (סעיף 35א בספר החוקים הסוציאלי השמיני).

הזכאים לשירות הם הצעירים עצמם.

- פסיכיאטרים או פסיכולוגים לילדים או נוער יאבחנו את הליקוי הנפשי, בעוד שלשכת סעד לנוער אחראית לקביעת הגבלת יכולת ההשתלבות.

תוכן השירותים הניתנים מוגדר במסגרת הזכות להשתלבות בספר החוקים הסוציאלי התשיעי.

2.4.1 שירותי סיוע בהשתלבות – הבסיס לזכאות

שירותי הסיוע בהשתלבות מבטיחים שאנשים עם מוגבלויות יכלו לממש את זכותם להשתלב באופן שווה בחיים בחברה. זכות שגרמניה התחייבה לקיימה, לל המאוחר, לאחר שאמנת הא"ם בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות נכנסה לתוקפה בשנת 2009. השירותים מתחלקים למה קטגוריות של השתלבות (השתלבות ברפואה, בתעסוקה, בחינוך, בחברה ובקבלת הטבות חומריות משלימות). האחריות למתן השירותים והבטחת ההשתלבות בתחומים הללו מוטלת על גופי שיקום שונים (כמו קופות החולים, לשכת התעסוקה הפדרלית, המוסד הממלכתי לביטוח נפסיוני או גופי הסיוע לנוער ולהשתלבות).

ב-2015, בבקורת שנערכה בגרמניה מטעם הא"ם על יישום האמנה בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות, נמצא כי יש מקום לשיפור בתחומים מסוימים. כתוצאה מכך, ב-2017 נערכה בגרמניה רפורמה חקיקתית גדולה בנושא ההשתלבות תוך אימוץ החוק הפדרלי להשתלבות (BTHG). אחד השינויים הגדולים כלל פרשנות מחדשת למושג הנכות בהתאם לאמנת הא"ם, לפיה בקטגוריה של אנשים עם מוגבלויות נכללים אנשים בעלי ליקויים גופניים, נפשיים, שכליים או תחושתיים, או אנשים הנמצאים בסיכון לליקוי מעין זה, אשר באינטראקציה עם מחסומי גישה או סביבה עלולים למנוע מהם השתתפות שווה זכויות בחברה, ולפיכך זכאים לקבלת סיוע בהשתלבות. (סעיף 2 בספר החוקים הסוציאלי התשיעי).

בעוד שבעבר, קיומה של מוגבלות התבסס אך ורק על ליקוי אידיבידואלי (מוגבלות כמושג פתולוגי), החוק החדש מתייחס בעיקר לנסיבות חיים הקונקרטריות של אנשים בעלי מוגבלויות. לפי תפיסה זו, לא ראייה רק באדם עצמו כמוגבל, אלא ראייה אותו מוגבל על ידי סביבתו (בהתאם לדגם הביאופסיכוסוציאלי). בעקבות חקיקת החוק לחיזוק הילדים והנוער מ-2021 (KISG), פרשנות זו למושג המוגבלות באה לידי ביטוי מפורש בסעיף 7 פסקה 2 בספר החוקים הסוציאלי השמיני (SGB VIII) כהגדרה כללית ביחס לילדים, בני נוער ומבוגרים צעירים. עם זאת, המחוקק לא עדכן את הפרשנות המיושנת למוגבלות בסעיף 35א בחוק בכל הנוגע לצעירים עם מוגבלות נפשית וצורות הסיוע המוענקות להם. מההיבט של זכויות האדם, קיים צורך לסייע שטרם ניתן לו מענה, אך גם במהינות ההגדרה הכללית מדובר בפער משפטי בין סעיף 2 בספר החוקים הסוציאלי התשיעי וסעיף 7 בספר החוקים הסוציאלי השמיני.

הגופים הציבוריים של שירותי הרווחה לילדים ונוער משמשים גם גופי שיקום למתן סיוע בהשתלבות לצעירים בעלי מוגבלות נפשית או הנמצאים בסיכון למוגבלות מעין זו (סעיף 35א בספר החוקים הסוציאלי השמיני). עם זאת, ילדים ובני נוער בעלי מוגבלות גופנית/או נפשית אינם מקבלים כיום שירותים במסגרת זו, אלא משויכים למערך העזרה למבוגרים עם מוגבלויות ושירותי הסיוע בהשתלבות לפי ספר החוקים הסוציאלי התשיעי (ראו גם שקופית 1.1.16). החוק דבר חיזוק הילדים והנוער מ-2021 קבע ביטול הדרגתי של פיצול הסמכויות הללו עד לשנת 2028, כאשר לשכת הרווחה לנוער תהיה אחראית למתן שירותים לכל הילדים ובני הנוער, בין אם הם בעלי מוגבלויות ובין אם לאו (ראו שקופיות 1.1.16-3.2.4).

בשונה משירותי הסיוע בחינוך (ראו שקופית 2.3), לא הורחבו האפטרופוסים זכאים לסייע בהשתלבות, אלא הילדים או בני הנוער עצמם. למרות שרובם מיוצגים על ידי הוריהם/האפטרופוסים שלהם בעת מימוש הזכויות. מתן השירות מונח באבחון הליקוי הנפשי על ידי פסיכיאטר או פסיכולוג לילדים ולנוער (סעיף 35א פסקה 1א בספר החוקים הסוציאלי השמיני). לאחר מכן, לשכת הרווחה לנוער תבדוק באיזו מידה הליקוי מגביל את הצעיר להשתתף השתתפות שווה בחברה או באיזו מידה קיים סיכוי לליקוי מעין זה.

במידה וניתן אישור לזכאות, שירותי הסיוע ייבחרו בהתאם להסדרים הקונקרטיים הקבועים בחלק העוסק בהשתתפות בחברה בספר החוקים הסוציאלי התשיעי, המפנה לסעיף 35א פסקה 3 בספר החוקים הסוציאלי השמיני. נכללים בהם, בין היתר, שירותים להשתלבות בחינוך (כמו ליווי בכיתה, סעיף 112 בספר החוקים הסוציאלי התשיעי), שירותי השתלבות בחברה (כמו חיים במשפחת אומנה, סעיף 113 פסקה 4 בספר החוקים הסוציאלי התשיעי), או, במידה ורלוונטי, שירותים להשתלבות בתעסוקה או ברפואה (כמו קבלת טיפול רפואי, סעיף 42 בספר החוקים הסוציאלי התשיעי); ראו גם שקופית 2.4.3 לסקירת השירותים.

לקריאה נוספת

Ausschuss der Vereinten Nationen für die Rechte von Menschen mit Behinderungen, Abschließende Bemerkungen über den ersten Staatenbericht Deutschlands, (CRPD/C/DEU/CO/1), 2015, III. A. No. 8 (a).

v. Boetticher, Arne/Meysen, Thomas (2019): § 35a in: Münder, Johannes/Meysen, Thomas/Trenczek, Thomas: Frankfurter Kommentar zum SGB VIII. Kinder- und Jugendhilfe, 8th edition, Baden-Baden. Schönacker, Lydia (2019). Auswirkungen des BTHG auf Kinder und Jugendliche mit Behinderungen, heilpädagogik.de 34 (3), p. 18–23.